

EN GRUND VÄRD ATT FÖRSVARA

Vi har alla åsikter, idéer och inställningar till vad som är värdefullt eller vad som har värde. De värderingarna påverkar vår uppfattning om vad som är rätt och fel och därmed också vårt beteende.

Försvarsmaktens värdegrund är ett begrepp som alla hört talas om.

Men vad betyder det egentligen?

Hur ska jag som individ förhålla mig till de värderingarna?

På de följande sidorna läser du mer om vår gemensamma värdegrund.

Sex sidor väl värda att läsa och diskutera.

TEXTER: THERÉSE FAGERSTEDT OCH DAG ENANDER/INFOÖ

FOTO: DANIEL KLINTHOLM/COMCAM OCH
FÖRSVARSMAKTEN

ILLUSTRATION: NIL CARBORUNDUM

”Att se senaste GMU-omgången var magiskt”

Ett sammanträdesrum på Sjöstridsskolan.

Sju kollegor, många åsikter, en slutsats.

– Värdegrunden behövs, säger Daniel Hakkarainen, rekryteringsofficer på Första ubåtsflottiljen.

Några av deltagarna runt det ovala bordet har jobbat i Försvarsmakten några år. Andra betydligt längre.

Men oavsett anställningstid, yrkesroll eller förbandstillhörighet så saknades det inte ståndpunkter och uppfattningar i Karlskrona kring Försvarsmaktens värdegrund.

Vad är värdegrunden för er?

[KB] – För mig är den sunt förnuft, det är värdegrunden för mig. Men jag pratade med min flickvän om det här häromdagen och insåg då att sunt förnuft-måttstocken inte är likadan för alla. Enkelt uttryckt är det ”behandla andra som du själv skulle vilja bli behandlad”.

[LM] – Jag ser vår värdegrund som en utgångspunkt varifrån vi gemensamt kan tolka. Den utgångspunkten gör det tydligt att se vad som bryter mot den.

MEDVERKANDE

Kristofer Bengtsson [KB] OpO-elev
Första ubåtsflottiljen

Ingeborg Clementson [IC] lärare i
ledningssystem Sjökrigsskolan

Daniel Hakkarainen [DH] rekryterings-
officer Första ubåtsflottiljen

Fredrik Hansson [FH] stabschef
Marinbasen

Så säger specialisten och strategen

”Värdegrunden tar aldrig timeout”

Vanligt sunt bondförnuft fungerar väl som värdegrund kan man tycka.

– Visst är bondförstånd bra, men bara tills det verkligen blir problem.

Då blir det bara en illusion över att andra tycker som du själv, säger Fredrik Nordenmark, värdegrundsstrateg på Högkvarteret.

Britt-Marie Romero och Fredrik

[CK] - Den ger mig trygghet! Tack vare den vet jag vad Försvarsmakten står för, "så här är det helt enkelt".

[FH] - För mig handlar det i slutändan att svenska folket, Sveriges riksdag och vår chef har bestämt och definierat vår värdegrund. Fast samtidigt är det ett problem att vi sitter här och pratar om värdegrund och vad den innebär, det ska bara komma naturligt. Vi har ett arv inom Försvarsmakten där allt som hände med Bikupan gjorde ämnet krångligt.

[KB] - Ja, då kändes det ett tag som någon slags häxjakt.

[IC] - Jag håller nog inte med om att det är så enkelt och naturligt, för mig är det ingen spikrak Autobahn på hur vi ska vara. För mig är det mer riktlinjer än regler.

[CK] - Det är sant. Värdegrunden är ju bara en rad vackra floskler som vi tillsammans ska göra innehållet i, det är en levande värdegrund som hela tiden förändras lite fram och tillbaka.

[DH] - Så är det ju.

[IC] - Det finns massor av tolkningar av vad som är vår värdegrund och ingen av dem kanske är helt fel.

[DH] - Det är sammanhanget som avgör, de gemensamma sociala normerna och synsättet bestämmer vad som är ett avsteg från värdegrunden eller inte, en

gemensam syn inom den givna ramen.

[IC] - Men så mycket har förändrats. Jag började i firman 1989 och då hade man skrattat åt att vi satt och pratade om det här. Då kunde det ligga porrtidningar uppfläkta i fikarum utan åtgärd. Försvarsmakten har följt samhällsutvecklingen i övrigt.

[CK] - Därför blir jag så glad av se sista GMU-omgången här i Karlskrona, när nästan var tredje rekryt var tjej. Det kändes magiskt att se dem. Den fördelningen förändrar vår värdegrund automatiskt.

[FH] - Sant. Men vi har en lång resa kvar...

[LM] - Värdegrund är också en fråga om föregångsmannaskap, från högsta chefen och hela vägen.

Är det svårt att veta vad som bryter mot värdegrunden?

- Det finns en gränsdragningsproblematik som dock ibland överdrivs, säger någon.

[IC] - Jo, det är ju det som är det svåra, att veta var gränsen går. Det handlar om människors mjuka sidor.

[CK] - De bästa förebilderna för mig när det gäller att tänka värdegrund är mina barn.

- För mig är unga kollegor som ni de som lär mig var gränserna går, säger Lillevi och vänder sig till Daniel och Kristofer.

Men var går gränsen mellan ett skämt, ett practical joke och en kränkning? Och vem sätter gränsen?

[CJ] - Den som känner sig kränkt är alltid den som sätter gränsen. Var gränsen går är omöjligt att säga, men jag brukar prata om det här med mina elever, att alla känner igen skillnaden mellan den som är artig och trevlig och den som är en lissmande fjäskis. Skillnaden är otvetydig mellan de två men alla känner den direkt.

[IC] - En baksida med värdegrunden kan bli att åsikter om vad som är lämpliga

Christer Johansson [CJ] chef för ledarskaps- och pedagogiksektionen
Sjökrigsskolan

Christina Ketikidou [CK] sjuksköterska
Marinbasen

Lillevi Mayskär [LM] sjuksköterska
Marinbasen

Nordenmark.

Vår värdegrund kan diskuteras och analyseras - ibland tills det står en upp i halsen. Men för Britt-Marie Romero, HR-specialist på FM HRC är det ofta ordet och inte ämnet som känns uttjat.

- Ordet värdegrund har ett inte helt positivt arv och klang, men jag märker att många tycker att området är jätteintressant när vi diskuterar det, säger hon.

- Nej, jag har aldrig stött på ovilja att diskutera etiska dilemman hos våra medarbetare, eftersom många av oss är beordrade att sätta oss i risk för andra människors väl, säger Fredrik Nordenmark.

Båda två tillbringar större delen av sin arbetstid med just värdegrundsfrågor och utveckling. Och båda tycker det är viktigt att det är medarbetarna själva som bearbetar värdegrund är just för dem.

- Målet är att de ska bryta ner värdeorden utifrån vad de betyder för dem själva, för sin enhet, sitt förband och för Försvarsmakten som helhet. Risker med värdeord är dock att de låser in tanken, ingen skulle förespråka deras motsatser som slutenhet, ineffektivitet och oansvar, säger Fredrik.

- Att man tycker olika och är olika är en styrka, det står fastslaget i Försvarsmaktens strategiska styrdokument.

– Hos oss på Marinbasen försöker vi bryta ner de orden till konkreta handlingar.

På vår webbplats står det att "Försvarets värdegrund slår vakt om alla människors lika värde, rättvisa och jämlikhet och främjar demokrati och mänskliga rättigheter. För att våra uppdrag ska vara framgångsrika förutsätts att alla medarbetare uppträder enligt värdegrunden."

Är det enkla men-

ingar att förhålla sig till?

– Ja, säger flera.

[CJ] – Fast det är också lite floskelvarning. Var och en måste verkligen fundera vad de orden innebär.

[FH] – Hos oss på Marinbasen försöker vi bryta ner de orden till konkreta han-

lingsmål. Där har vi haft stor hjälp av Värdegrundsspelet, det har gett konkreta resultat.

[IC] – Värdegrundsspelet? Vad är det?

[FH] – Det är ett spel som FM HRC tagit fram som hjälpmedel i de här frågorna. De och din chef kan säkert berätta mer om spelet.

[LM] – Likabehandlingsutbildningen B227 som vi fick gå var också jättebra.

Vet ni vilka Försvarets värdegrundskoder är?

[KB] – De är ju nästan omöjliga att hitta. Jag letade en lång stund på emilia innan jag hittade dem.

[IC] – Ja, jag hittade dem på internet till slut och inte på vårt intranät. De borde vara bakgrundsbild på allas FM AP-datorer.

Till sist så här ett valår... kan jag vara anställd i Försvarets värdegrund och politiskt aktiv i ett i riksdagen representerat parti?

Här utbryter en animerad diskussion. Alla är ense om att anse att det rent juridiska svaret är ja, men någras hjärtan säger något annat.

[DH] – Föreningsfriheten är grundlagsskyddad. Den måste försvaras.

[CJ] – Ja, vi har tryck- och tryckfrihet i det här landet.

[CK] – Men jag hävdar att det finns vissa politiska partier vars partiprogram bryter mot vår värdegrund.

[IC] – Så må vara, men Försvarets värdegrund kan aldrig övertrumfa grundlagen.

skämt ska krystas fram, lite "nja, egentligen tyckte jag nog att det där var lite opasande..." vilket gör att ordet värdegrund kan få en negativ klang. Det skapar en backlash i diskussionen om vår värdegrund.

Behövs verkligen en värdegrund 2014?

[DH] – Ja, absolut. Inte minst som något att förhålla sig till när det kommer till rekrytering av nya medarbetare. Då är det ett bra verktyg att stämna av emot, vad en sökande verkligen tycker och tänker.

[IC] – Det bästa med vår värdegrund är att den kan krama ur det allra bästa ur alla på så sätt att ju mer divergerad en grupp människor är, ju bättre blir den gruppens arbete om den gemensamma värdegrunden verkligen fungerar.

Alla känner igen skillnaden mellan den som är artig och trevlig och den som är en lismande fjäskis. Gränsen är otydlig mellan de två men du känner den direkt.

Men det är ett krav att alla gör Försvarets värdegrund till sin egen. Och vi har som statsanställda en värdegrund oavsett om vi vill det eller inte, säger Britt-Marie.

Spelet ett redskap

Ett hjälpmedel som finns till hands i det arbetet är Värdegrundsspelet, ett av flera verktyg som förbanden kan beställa och som Britt-Marie utbildar spelledare till.

– Det står fritt för förbanden att beställa de hjälpmedel som finns. I Värdegrundsspelet handlar det om en rad påståenden där diskussionerna som uppstår som svar är det intressanta. Vi kan inte säga till

andra hur de ska vara eller tänka, det är en process som de själva måste komma fram till, säger hon.

Fredrik arbetar med värdegrundsinriktningen och pekar på att värdegrunden samverkar med Försvarets värdegrundsvision och verksamhetsidé.

– Folk gillar generellt inte att bli tillsagda hur de ska vara. Det svåra med att leva vår värdegrund är att kunna vara den obekväma, utan att bli Glasögonsmurfen. Det förutsätter oftast någon form av gemensamt arbete, där vi lär oss upptäcka och vara nyfikna på varandras olikheter. Först då kan vi sätta upp gemensamma mål och spelregler för hur vi ska agera i olika situationer, säger Fredrik.

Glasögonsmurfen, en av 100 smurfar och den ingen vill vara.

”Värdegrunden gör att jag vågar säga ifrån”

På Livgardet är värdegrund mer än ett vackert ord. I Kungsängen är det en del av vardagsarbetet.
– Vi jobbar aktivt med den men blir aldrig klara, säger kompanichefen Henrik Nordén.

Livgardets historik går tillbaka till 1500-talet. Då fanns det knappast någon värdegrund hos kung Gustav Vasas livvakt, men hur är det i dag? Och hur ser kaptener, korpraler och provanställda soldater på värdegrunden – och vad är den?

[LS] Den är sunt bondförnuft på pränt.

[HN] Den är bottenplattan som allt bygger på. Vår gemensamma plattform.

[VF] Den är en slags kompass att hålla sig efter.

[HN] Den är ett stöd, precis som vilket reglemente som helst. Det är något som du måste sätta dig in i och som du måste förhålla dig till. Precis som ett reglemente som reglerar anfallsstrid så är även värde-

grunden ett styrmedel som påverkar hur du ska agera i olika situationer.

[FL] Värdegrunden är viktig att ha med sig både som individ och som organisation. Det blir på något vis extra viktigt för myndigheter som ska representera staten. **Men om någon anställd har en åsikt som går emot värdegrunden då?**

[HN] Har man för stora avvikelser i uppfattning så tycker jag man ska fråga sig själv om det fortfarande är aktuellt att fortsätta sin tjänst vid Försvarsmakten. Antingen så ställer du dig bakom värdegrunden, med allt vad det innebär eller så är inte Försvarsmakten en arbetsplats för dig. >>>

MEDVERKANDE

Henrik Nordén [HN] kaptan och kompanichef

Kevin Sjöström [KS] genomför fortsatt soldatutbildning (FSU)

Daniel Kättström [DK] stf gruppchef

Frida Ljungman [FL] mening 1kl och sjukvårdare

Victor Frick [VF] korpral och stf gruppchef

Linus Stenmark [LS] fänrik och logistikofficer

Joakim Löfqvist [JL] genomför fortsatt soldatutbildning (FSU)

Att skämta om att Livgardet är lite finare och bättre går inte för sig i Kungsängen. – Det är ju sant, säger Linus Stenmark. Och alla skrattar.

Till sist, finns det något som heter ”värdegrundstimeout”?

– Ja, men det är bara ett uttryck. Värdegrunden tar aldrig timeout. Jag tror att det egentligen är en önskan att få uttrycka sig ”enkelt”, att ”få prata som vi alltid har gjort” utan att ständigt behöva förklara eller försvara sig. Då försöker man hitta ett skydd i uttrycket värdegrundstimeout, säger Fredrik Nordenmark.

Tecknet för något som inte finns.

SPELSUGEN?

Om du och dina kollegor är intresserade av Värdegrundsspelet, så kontakta HR Direkt eller den lokala Försvarshälsan, som under året kommer utbildas att vara spelledare.

[FL] Folket ska ha en tillit till oss, för vad vi står för, vad vi representerar och hur vi agerar. Utan att vi för den delen ska sparka in öppna dörrar.

Är värdegrunden tydlig?

[VF] Värdegrunden är väldigt tydlig.

[HN] Men den kan vara lite diffus också. Ett oskyldigt skämt kan vara oerhört komplext. Man har ganska kort om tid på sig att ta ställning till om skämtet är olämpligt och om någon kan ta illa vid sig. Ett exempel på enkla skämt som vi försökt ta bort är att skämta nedvärderande om andra förband.

Du menar som när man skämtar och säger att Livgardet är lite finare?

Det blir knäpptyst runt bordet.

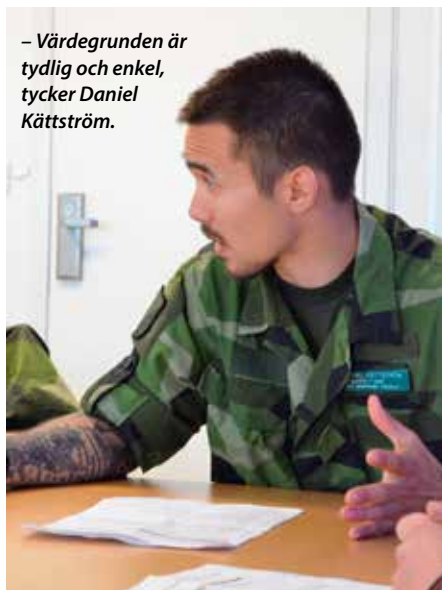
– Men det är ju inget skämt. Så är det ju, säger Linus med gravallvarlig min. Alla skrattar.

[HN] Skämt åsido, det kan påverka förbandsandan negativt om man skämtar nedvärderande om andra enheter och förband. Du bygger din egen förbandsanda på felaktig grund om er gemenskap består av att klanka ner på andra.

[FL] Man måste känna sig trygg i värdegrunden och på arbetsplatsen. Och det gör jag här. Och är vi på ett annat förband och hälsar på och jag överhör någon säga något som kan uppfattas bryta mot värdegrunden då säger jag ifrån, och då vet jag också att jag har hela kompaniet i ryggen.

[VF] Värdegrunden är levande och därför behöver man arbeta med den hela tiden. Det räcker inte med att läsa ett papper eller att en chef står och säger något på en samling inför hela förbandet. **Varför är det viktigt att arbeta med värdegrunden?**

[HN] Vi arbetade mycket med värdegrunden då vi upplevde att det fanns ett par personer som inte riktigt förstod

– Värdegrunden är tydlig och enkel, tycker Daniel Kättström.

innebörden och nödvändigheten med den. Och det har blivit mycket bättre efter att vi har arbetat med den mer aktivt.

[FL] Det är viktigt att man diskuterar värdegrunden och förankrar den, då blir den lättare att ta på. Vad det är för något, än att bara se något på ett papper.

Kan värdegrunden uppfattas olika på olika förband?

[DK] Värdegrunden är tydlig och enkel. Men också generell. Det kan absolut skilja sig åt mellan förbanden hur man uppfattar och lever efter den.

[HN] Det är klart att det är olika kultur på olika förband, men det gör inget så länge man har samma grund att stå på. Att man utgår ifrån samma viktiga frågor. Och det ska värdegrunden hjälpa till med. **Nu är det valår och frågan är om man kan vara politiskt aktiv i vilket parti som helst när man arbetar i Försvarsmakten? Till exempel ett parti som kanske inte är välkommande för alla eller ett parti som vill dra ner på försvaret eller till och med avskaffa Försvarsmakten..?**

[HN] För det första har vi föreningsfrihet i Sverige och det är inskrivet i grundlagen. Vi har också åsiktsfrihet i Sverige. Det vore helt fel att efterforska vad myndighetens anställda röstar på eller vilket parti de är engagerade i. Det är inget vi kan eller bör göra något åt.

[KS] Det handlar inte om vilket parti någon röstar på utan hur man gör uttryck för sina åsikter och tankar. Har jag en kollega som är emot mångfaldskulturen så skulle det bli svårt för mig att känna förtroende för hans eller hennes arbetsförmåga i en insats. Förtroendet för att den personen skulle kunna sköta sitt jobb skulle påverkas.

[HN] Vi har en kille i vårt kompani som på sikt vill att Försvarsmakten ska läggas ner. Han arbetar för freden och för att Försvarsmakten inte ska behövas. Men det har inte inneburit några problem för oss. Men det är också tack vare det här värdegrundarbetet tror jag. Hade vi inte diskuterat sådana här frågor hade han kunnat bli ganska utstött för sina åsikter.

[FL] Demokrati är ju det Försvarsmakten står för och ytterst försvarar. När man säger att någon inte får rösta på ett särskilt parti kan man inte tro på demokratin och röstfriheten. Det skulle inte gå ihop om Försvarsmakten hade bestämmelser som såg ut så.

[JL] Istället borde vi uppmuntra folk att ta ansvar för demokratin.

[KS] Samtidigt måste vi skilja på äpplen och päron här. Värdegrunden bygger på att man ska behandla alla lika. Sympatiserar jag med ett parti och har åsikter som går emot värdegrunden så är det ändå att fundera över om man borde jobba kvar. Tilliten till kollegan påverkas av det. Man måste vara lite försiktig.

FÅR JAG VARA MED I ETT POLITISKT PARTI?

2014 är ett så kallat supervalår. Först ut var valet till Europaparlamentet den 25 maj och snart är det dags för allmänna val den 14 september. Därmed är politik högaktuellt – liksom frågan om man som försvarsmaktsanställd får vara medlem i politiska partier. Försvarets forum tog med sig spörsmålet som många undrar över till juridiska staben. Här är frågan – och svaret.

”Kan jag vara politisk aktiv i ett i riksdagen representerat parti utan att det bryter mot Försvarsmaktens värdegrund?”

– Du får vara aktiv i vilket politiskt parti som helst som försvarsmaktsanställd. En bisyssla får dock inte vara arbetshindrande eller förtroendeskadlig.”

Lever ni som ni lär då?

[ALLA] Ja, det är klart. Det är inget svårt att leva efter. Det handlar ju om sunt förnuft.

[HN] Men jag vill påtala igen att jag tycker Försvarsmakten är för dåliga på att faktiskt arbeta med värdegrunden. Det är för mycket chefer som talar om värdegrunden och så delas det ut ett papper som folk ska läsa. Det leder ju ingenstans.

Jag tycker man ska avsätta mer tid åt att arbeta med de här frågorna, diskutera och resonera. Man måste få vara oense också. Drivet måste ju komma underifrån. Cheferna är inte med där värdegrunden faktiskt sätts på prov. Man får aldrig bli nöjd. Det går aldrig att säga att man är klar med värdegrunden. Det finns alltid möjlighet och utrymme att förändra och förbättra.

[FL] Alla måste vara delaktiga. Nyanställda precis som de som varit anställda i många år, soldater och officerare, män och kvinnor, unga som gamla... alla! Det är skillnad i jargong mellan de som gjorde värnplikten och de som nu gör GMU. Jag tror GMU:are är bättre på värdegrunden, har fått lägga mer tid på att jobba med den. Bättre på att hantera mjuka frågor överlag. Vi som gjort GMU är mer öppna och har öppnare diskussioner.

Så jobbar en annan stor myndighet med värdegrund

2007 började polisen ta fram en gemensam, nationell värdegrund.

20 000 medarbetare fick ge sina bidrag till det som två år senare fastställdes av rikspolischefen – värdeorden ”engagerade, effektiva, tillgängliga”.

Redan i polisförordningens fjärde kapitel, första paragrafen slås det fast hur anställda inom polismyndigheten ska uppträda – ”hövligt, hänsynsfullt och med fasthet samt iaktta självbehärskning och undvika vad som kan uppfattas som utslag av ovänlighet eller småaktighet.”

Men det är inga lätta ord att förhålla sig till i vardagsarbetet, ute på fältet och i pressade situationer. Därför togs ledorden ”skydda, hjälpa och ställa tillrätta” fram redan på 1970-talet. Tre decennier senare var det dags för nya ord.

Till sin hjälp för att ta fram den nya värdegrunden hade man så kallade dialogkartor, ett spelverktyg som skulle vara självinstruerande, konkret och ha ett innehåll som var relevant för alla. Dessutom skulle dialogkartan inte kräva någon förkunskap av deltagarna. Resultatet matades in i en databas, varefter resultaten bearbetades. När insamlingen stängdes hade nästan 20 000 medarbetare lämnat sina synpunkter. I januari 2009 fastslogs polisens värdegrund av rikspolischefen Bengt Svensson.

– När vi bestämmer oss för att verkligen ”leva” värdegrunden så att den märks i allt vi gör, då kommer vi att bli bättre, sa han då i Polisens Värdegrundsbok.

Om det stämmer idag? Se vad tre poliser tycker här intill.

– Om värdeorden i sig skämtar vi inte utan det man driver med är att det kostade otroligt mycket pengar att komma fram till värdeorden engagerad, effektiv och tillgänglig.

Jag själv vill vara mer än effektiv, tillgänglig och engagerad när jag är på jobbet. Jag vill även vara en bra medmänniska och värnar om alla människors lika värde och rätten till en bra och korrekt polisutredning. Summan man lade på för att komma fram till dessa tre ord borde lagts på något annat.

Linda Christensson, polisassistent på Länskriminalens enhet mot bedrägerier

– Jag har faktiskt inte hört ett enda bögskämt under mina tio år på Citypolisen. Då var det annorlunda när jag tjänstgjorde i Norge, där hade de en jargong sinsemellan som var långt från den hos oss. Däremot inser jag att jag svär mycket mer nu än när jag började men det var något jag plockade upp på uttryckningen. Att bli spottad på är förstås skitäckligt men jag brukar se det som att de som gör det inte kränker mig, det är min uniform som blir måltavlan. Om jag hela tiden trodde att det var mig personligen sådana medborgare ville åt skulle det bli jättejobbigt.

Bente Böckmann, inspektör på Hatbrottsgruppen i Stockholm

– För några år sedan, när vår värdegrund kom pratades det en del om den men den blev också bespottad när det kom fram att de där fina orden kostat flera miljoner att ta fram. Nu tycker jag inte vi pratar så mycket om värdegrunden i vardagsarbetet. Tyvärr förekommer det både rasistiska och sexistiska kommentarer från poliser men inte i någon större omfattning. Hur jag hanterar att bli spottad på? Det beror på dagsform och från situation till situation men oftast rinner det av mig. Har jag en dålig dag kan jag reagera mer på det och bli förbannad.

Johan Matsson, spanare på Krogsektionen i Stockholm

57, LAGEN (1994:260) OM OFFENTLIG ANSTÄLLNING

En arbetstagarare får inte ha någon anställning eller något uppdrag eller utöva någon verksamhet som kan rubba förtroendet för hans eller någon annans arbetstagarares opartiskhet i arbetet eller som kan skada myndighetens anseende.

SEX PRINCIPER FÖR VÅR VÄRDEGRUND

Demokrati – All offentlig makt i Sverige utgår från folket (1 kap. 1§ Regeringsformen, RF).

Legalitet – Den offentliga makten utövas under lagarna (1 kap. 1§, tredje stycket RF).

Objektivitet – Allas likhet inför lagen samt saklighet och opartiskhet (1 kap. 9§ RF).

Fri åsiktsbildning – Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning (1 kap. 1§, andra stycket RF).

Respekt – För alla människors lika värde och för den enskildes frihet och värdighet (1 kap. 2§, första stycke RF).

Effektivitet och service – lättillgänglighet, informationskyldighet och måluppfyllelse.